

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

CURRENT STATE OF UKRAINIAN INDUSTRIAL ENTERPRISES' INNOVATIVE DEVELOPMENT

Світлана КОВАЛЬЧУК,
кандидат економічних наук,
Хмельницький національний університет

Svitlana KOVAL'CHUK,
PhD Economics,
Khmelnytsky National University

International experience and Ukrainian practice of forming market relations indicate that innovative development was the most significant factor of world economics' development. Simultaneously, the sources and moving forces are the main characteristics of the development process which determine its dynamic. Sources determine growth potential, when moving forces form and provide the mechanism of its implementation.

Recently, in the situation of global competition and the creation of information society, the extensive economic development sources such as work and capital lost their dominating positions. Instead, the influence of another source like innovations is increased. With help of them the companies and other business entities have possibility to gain the competition advantages and capture the most attractive segments of the market.

Світовий досвід і практика формування в Україні ринкових відносин свідчать про те, що найважливішим чинником світового економічного зростання став інноваційний розвиток. Водночас головними характеристиками процесу розвитку, які визначають його динаміку, є джерела та рушійні сили. За джерелами визначається потенціал зростання, а рушійні сили формують і забезпечують механізм його реалізації. Останнім часом в умовах глобальної конкуренції та створення інформаційного суспільства втратили свої домінуючі позиції такі джерела економічного розвитку екстенсивного типу, як праця та капітал. Натомість посилюється вплив іншого джерела розвитку – інновацій та маркетингу, завдяки яким підприємства та інші господарюючі суб'єкти мають можливість отримувати беззаперечні конкурентні переваги й захоплювати найбільш привабливі сегменти ринку.

Ми вважаємо, що Україна має достатньо високий природний ресурсний потенціал (який ще й досі залишається одним із найвищих у світі), який може забезпечити її економіці перехід на інноваційний шлях розвитку. На доказ цієї тези можемо навести декілька фактів. Україна займає лише 0,4% загальної світової суші, має населення, яке становить 0,8% загальносвітової кількості людей (у перерахунку на працездатне, отримуємо втричі меншу цифру), проте в Україні виробляється близько 5% світової мінеральної сировини та продуктів її переробки. Запаси природних копалин України оцінюються приблизно в 7 трлн. дол. У світовому виробництві марганцевої руди Україна посідає 5-е місце після Японії, США, Китаю та Росії. Високим є також і транспортно-логістичний потенціал України (на транспортно-дорожній комплекс у 2010 році припадало понад 80% обсягу експорту послуг та майже 20% загального експорту України). Взагалі за рівнем забезпеченості основними факторами виробництва Україна посідає одне з цільних місць у світовому рейтингу. Проте Україна значно поступається економічно розвиненим країнам

за ефективністю та рівнем використання основних факторів виробництва. Так, у порівнянні з Францією ми відстаємо за рівнем використання сільськогосподарських земель – у 10-12 разів; трудових ресурсів – у 7-15 разів; основного капіталу – в 2-3 рази; наукового потенціалу – більш ніж у 20 разів [7, с. 7].

Мета статті – визначити сучасний стан та окреслити перспективи інноваційного розвитку українських промислових підприємств.

У контексті вищевикладеного доцільним, на наш погляд, є розгляд стану й динаміки діяльності промислових підприємств України, а також впливу основних її показників на інноваційний розвиток цих підприємств.

Промисловість України формує понад 40% ВВП і забезпечує роботою більш ніж 1/4 частину населення України. Провідна роль промисловості в економіці України визначається перш за все тим, що, забезпечуючи всі галузі народного господарства знаряддями праці та новими матеріалами, вона є найбільш активним фактором науково-технічного прогресу й розширеного відтворення в цілому. Темпи зростання, рівень розвитку й структура промисловості є важливими показниками кількісної та якісної характеристики народного господарства й життєвого рівня населення. Від рівня розвитку індустрії залежить технічний рівень виробництва, структура господарства, територіальна організація.

Проведемо аналіз основних показників розвитку промисловості України за 2000-2010 роки (дані наведено в **табл. 1**). На основі інформації, наданої Державним комітетом статистики України, можна зробити висновок, що з 2000 до 2008 року спостерігалось постійне зростання економічних показників діяльності промислових підприємств.

Так, слід зазначити, що за період 2002-2008 років відбулося зростання рентабельності операційної діяльності промислових підприємств на 2,3%, зменшилась частка збиткових підприємств на 7,15%, про що свідчать дані табл. 1.

Можна було б сподіватися подальшого стрімкого зростання промислового виробництва в Україні, але фінансово-економічна криза глобального економічного середовища, стагнаційні процеси та непередбачувані перепади ринків капіталів суттєво вплинули на раніше сформовані концептуальні підходи до оцінювання, формування й управління інноваційним розвитком підприємств. Упродовж 2009 року за всіма галузями промисловості України спостерігалось падіння обсягів реалізованої промислової продукції проти попереднього року на 12,1%.

Порівнюючи динаміку розвитку промислового виробництва за 2007-2009 роки, можемо зробити певні висновки: рентабельність операційної діяльності у 2008 році проти 2007 знизилася на 0,9%, а у 2009 порівняно з 2008 – на 3,2%, порівняно з 2007 – на 4,1%, що характеризує динаміку розвитку промислового виробництва як негативну. Частка збиткових підприємств у 2008 році збільшилась

Здійснено авторські узагальнення щодо визначення інноваційного розвитку промислових підприємств. Проаналізовано сучасний стан інноваційного розвитку промислових підприємств України. Визначено напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств.

Author made his own generalization about definition of enterprises' innovative development. It is analyzed the current state of Ukrainian industrial enterprises' innovative development. It is determined the directions of increasing enterprises' innovative activity.

Таблиця 1. Основні показники розвитку промисловості України

Показники	Значення показників за роками										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Обсяг реалізованої продукції промисловості у порівнянних цінах, млн. грн.	182718,3	210842,7	229634,4	289117,3	400757,1	468562,6	551729,0	717076,7	917035,5	806550,6	1065108,2
Основні засоби промисловості (у порівнянних цінах, на кінець року), млн. грн.	285328,0	272407,2	339259	362598	420080	456738	525222	660369	760194	970942	
Основні засоби підприємств промисловості (у фактичних цінах, на кінець року), млн. грн.								644767	737514	940320	1065270
Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, %	4,8	3,7	2,6	3,3	4,7	5,5	5,8	5,8	4,9	1,8	3,6
Частка збиткових підприємств, %	42	41	42	40	38	37	35	33	39	40	41
Середньорічна кількість найманих працівників у промисловості, тис. осіб	4461,8	4267,2	4063,5	3943,6	3941,2	3913,3	3851,9	3690,0	3527,1	3191,0	
Середньорічна кількість штатних працівників у промисловості, тис. осіб								3287	3188	2851	2842
Середньорічна номінальна заробітна плата найманих працівників у промисловості, грн.	291,16	375,16	455,85	553,59	697,42	912,83	1144,59	1554	2017	2117	2580
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.								43700,9	20243,2	-4788,1	26845,9

* - порожні клітинки – дані відсутні або є суперечливими
Джерело: складено автором на основі [6]

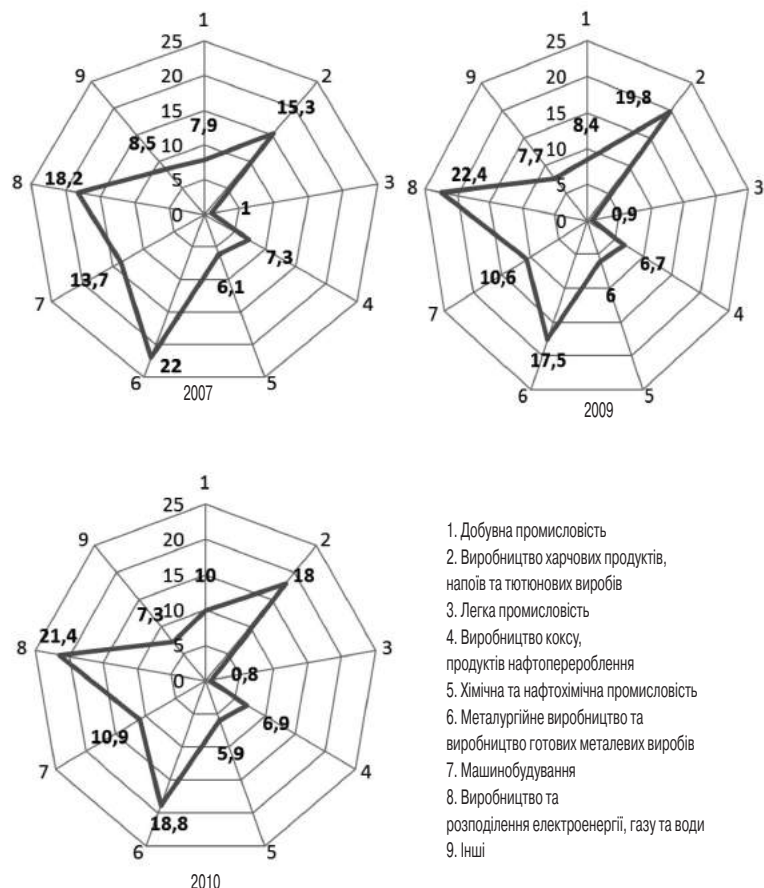
на 6% порівняно з попереднім роком, у 2009 спостерігалася тенденція щодо збільшення частки збиткових промислових підприємств порівняно з 2008 роком на 2%. За кількістю збиткових підприємств у 2009 Україна вийшла на рівень 2000-2001 років. Отже, цілком закономірним стало й скорочення кількості найманих працівників у 2009 на 9,5% порівняно з 2008 роком, або на 336,1 тис. осіб.

Підвищення зростання індексу промислової продукції стабільно відбувалося до 2008 року, у 2008 він становив 94,8%, а у 2009 спостерігається його падіння до 78,1% [6]. Це також свідчить про негативні тенденції, до яких призвела всесвітня економічна криза.

Визначимо питому вагу реалізованої продукції галузей промисловості в загальному розподілі обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2007, 2009-2010 роках (рис. 1). Зважаючи на економічну кризу, що відбулася у 2008 році, показники цього року при аналізі розподілу обсягів реалізованої промислової продукції за видами діяльності ми проігноруємо.

Таким чином, найбільша питома вага в обсязі реалізованої у 2010 році продукції припадає на виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (22,4%). Друге місце посідає харчова промисловість – майже п'ята частина загального обсягу реалізації. На третю позицію із 17,6% вийшла металургійна промисловість, тоді як питома вага реалізованої продукції машинобудування до загального обсягу промислової продукції України становить 10,6% та посідає четверте місце серед основних видів діяльності після виробництва і розподілення електроенергії, газу, води; виробництва харчових напоїв і тютюнових виробів; металургійного виробництва й виробництва готових металевих виробів. У порівнянні з 2008 роком питома вага реалізованої продукції машинобудування зменшилася на 2,7%.

У 2009 обсяг реалізованої продукції машинобудування значно знизився і за січень цього ж року становив 3 709,3

Рис. 1. Розподіл обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2007, 2009, 2010 роках, % до загального обсягу

Джерело: складено автором на основі [6]

1. Добувна промисловість
2. Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів
3. Легка промисловість
4. Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення
5. Хімічна та нафтохімічна промисловість
6. Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів
7. Машинобудування
8. Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води
9. Інші

млн. грн., що на 52,3% менше, ніж за січень 2008, у тому числі виробництво машин та устаткування – на 31,4%, електричного, електронного та оптичного устаткування – на 19%, транспортних засобів – на 68,5% [6].

Проте найбільш нищівного удару економічна криза завдала такій галузі народного господарства, як легка промисловість. Її обсяги реалізації «не дотягують» навіть до 1%.

Таким чином, з одного боку, впродовж 2000-2008 років у середньому окреслилася позитивна тенденція економічного розвитку, але при цьому у 2002, 2005, 2008, 2009 та 2010 спостерігалось скорочення індексів фізичного обсягу ВВП та обсягу продукції промисловості. Промисловими підприємствами машинобудування за 2008 рік вироблено 274,2 млн. од. продукції, що на 14,5% менше, ніж у 2007 [6]. Але водночас обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг у діючих цінах) з 2002 по 2008 рік стійко збільшувалися зі 108,9 до 127,8% (у розрахунках до попереднього року), у тому числі в машинобудуванні – зі 113,8 до 123,8% [2, с. 58], що насамперед свідчить про приховані інфляційні процеси і не завжди виправдане підвищення цін, особливо враховуючи малу працездатність продукції машинобудування та значну матеріаломісткість останньої.

Упродовж 2005-2008 обсяг реалізованої продукції промисловості (у фактичних цінах) відповідно становив 468 562,6 млн. грн., 551 729,0 млн. грн., 717 076,7млн. грн., 916 618,3 млн. грн. [6]. І хоча спостерігалось зростання виробництва в цілому, проте досягалося це за рахунок більш інтенсивного використання застарілих потужностей та застосування енерго- та матеріаломістких технологій. При цьому моніторинг наукових джерел, в яких здійснюється аналіз кризових явищ, що спостерігалися в економіці країн СНД, дозволяє стверджувати, що депресивний спосіб господарювання протягом тривалого періоду без належної інвестиційної підпитки призводить до «заміщення» технічних і технологічних нововведень дешевою робочою силою та певною мірою організаційними інноваціями.

За останні 20 років Україна значно втратила свій інноваційний потенціал і відстала від країн Східної Європи: в 1990 році частка підприємств, що займаються розробкою і впровадженням нової або вдосконаленої продукції, становила 60-70%, а до 2005 року вона скоротилася до 15% порівняно із 70% у розвинених країнах і з 30% – у Польщі. Відповідно до звіту про глобальну конкурентоспроможність Всесвітнього Економічного Форуму Україна займає 93-є місце з технологічної готовності економіки і 65-е з інновацій у рейтингу 131 держави [8]. Це доводить, що навіть за наявності певної інноваційної діяльності вона має обмежений практичний результат.

Важко позитивно оцінити й процеси, що відбуваються у виробничо-технологічній сфері діяльності промислових підприємств. Частка застарілого устаткування в окремих галузях промисловості становить 60-70%. Вітчизняне машинобудування не забезпечує належних темпів оновлення основних засобів. У промисловості домінують відсталі технології, що призводить до невиправданого високого споживання матеріалів та енергоресурсів, яке є у 4-5 разів вищим, ніж у європейських країнах. Зокрема, вкрай повільно оновлюється устаткування в машинобудуванні, яке традиційно покликане бути потужним двигуном інноваційних процесів у всіх галузях національного господарства. Масштаби застосування ефективних розробок у виробництві вітчизняних підприємств є досить низькими, про що свідчить співвідношення між обсягами витрат на науково-технічну діяльність та використання результатів цього впровадження, трансформованих в інновації, у виробництво: в Україні воно становить лише 1:1,06, тоді як за кордоном таке співвідношення має сягати не менш ніж 1:10 [8].

Таблиця 2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації	Впровадження нових технологічних процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції,* найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової
2000	14,8	1403	430	15323	631	
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8

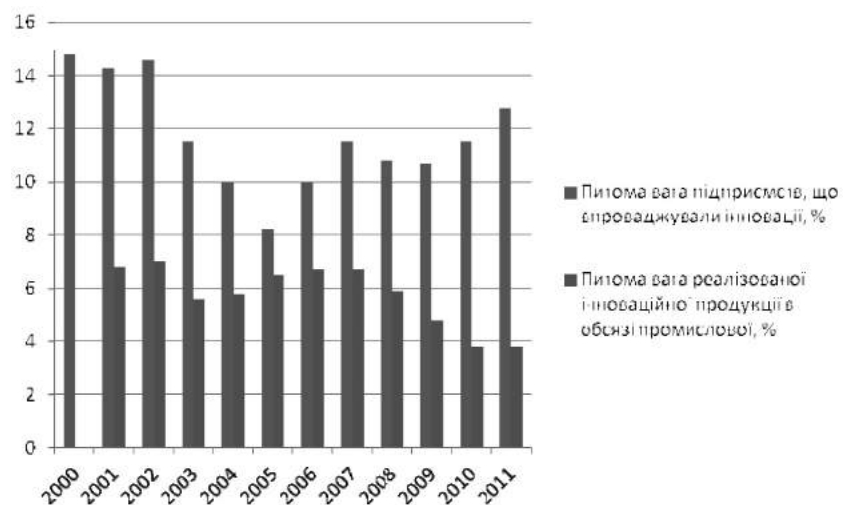
* до 2003 року нових видів продукції
Джерело: складено автором на основі [6]

Вихід з кризового стану та переорієнтація економіки на сталий розвиток є можливими лише за умови широкомасштабної реалізації інноваційних проектів. Динаміку впровадження інновацій промисловими підприємствами наведено в **табл. 2** та на **рис. 2**.

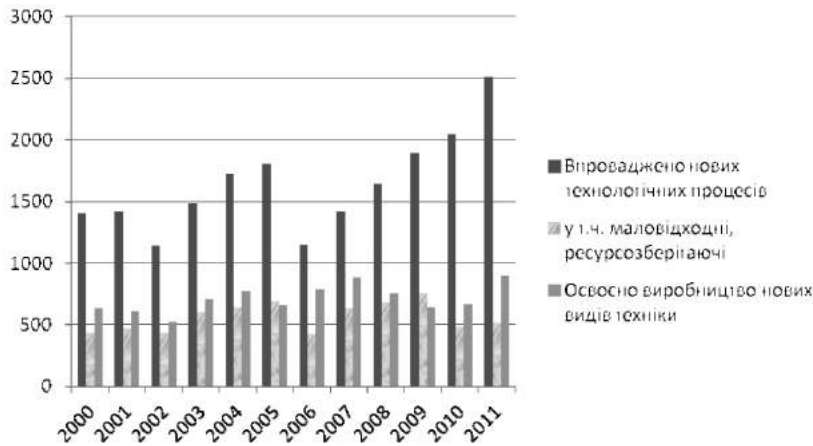
Як бачимо, починаючи з 2002 року, інноваційна активність вітчизняних промислових підприємств суттєво знижується.

Так, частка підприємств, що впроваджували інновації, зменшилася у 2003 році до 11,5% (проти 14,6% у попередньому). Відповідно суттєво зменшилася й кількість інновацій, які були реалізовані в промисловості (майже втричі). Найменшою була кількість інноваційно активних підприємств у 2005 році, їх частка становила всього 8,2% у загальній кількості промислових підприємств. За останні три роки спостерігається тенденція щодо поживлення інноваційної діяльності промислових підприємств, і вже у 2011 ми бачимо збільшення частки інноваційно активних підприємств до 12,8%, хоча цей показник ще не досягнув рівня 2000 року, коли частка таких підприємств сягала 14,8%.

Рис. 2. Питома вага впровадження інновацій на промислових підприємствах України

Джерело: складено автором на основі [6]

Рис. 3. Розподіл впроваджених інновацій на промислових підприємствах України за видами діяльності

Джерело: складено автором на основі [6]

Поряд із позитивною тенденцією щодо збільшення кількості інноваційно активних промислових підприємств, на жаль, маємо негативний тренд стосовно якісних показників інноваційної активності. Це знаходить прояв у кількості інноваційної продукції, що виводиться цими підприємствами на ринок. Певне зростання можна було спостерігати з 2005 по 2007 рік, а починаючи з 2008, відбувається стабільне зниження питомої ваги інноваційної в загальних обсягах реалізації промислової продукції. Причому у 2011 (як і в попередньому році) питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової становить лише 3,8%. Якщо порівнювати з економічно розвиненими країнами, то цей показник у них за останні 10 років жодного разу не опускався нижче 20%.

Враховуючи те, що промисловість приблизно на 75% працює за схемою «В to В», про якій економічний, а тим більше інноваційний розвиток може йти мова, якщо на ринок виводиться менше 4% інноваційної продукції?

Звичайно, можна посилатися на економічну кризу, але навіть у найкращі докризові часи (2006-2007) питома вага інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової сягала лише 6,7%.

Негативні тенденції щодо інноваційної діяльності промислових підприємств простежуються не лише за відносними, а й за абсолютними показниками (рис. 3).

Так, з 2003 року значно знижується освоєння виробництва нових видів продукції. Якщо у 2002 цей показник становив 22 847 одиниць, то у 2006 – лише 2 408 одиниць, що у 9,5 рази менше. І тільки протягом 2007-2009 ситуація дещо стала покращуватися, а у 2011 році досягла свого пікового значення за останнє десятиріччя. Проте економіка, на жаль, розвивається без суттєвого використання результатів наукових досліджень [8].

З 2003 по 2009 рік збільшується кількість нових прогресивних технологічних процесів (лише у 2006 відбулось їх різке зменшення), але, на жаль, це зростання ще не досягло рівня 1997 року і не набуло тенденцій сталого розвитку. Поряд із цим упродовж останніх трьох років (2008-2010) спостерігалась тенденція щодо зменшення кількості зразків нової техніки, яка пропонувалася на ринку. Так, у 2007 було реалізовано 881 зразок нової техніки, тоді як у 2009 – 648, а у 2010 – 663. Дещо зміг перебороти цю тенденцію 2011 рік, протягом якого було реалізовано майже 900 таких зразків.

Ще однією негативною тенденцією є те, що в Україні не захоплюється і належним чином не мотивується використання й виробництво маловідходних та ресурсозберігаючих технологій, що також відображається в тренді на зменшення їх питомої ваги в кількості інноваційної продукції.

У цілому, починаючи з 2007 року, в промисловому секторі економіки України простежується, на перший погляд, незрозуміла

тенденція, коли, незважаючи на збільшення частки інноваційно активних підприємств, спостерігається зменшення внеску результатів інноваційної діяльності в загальні обсяги реалізованої промислової продукції, що ми розглядали вище. Проте таку тенденцію у промисловому секторі не можна вважати повністю негативною. Її поява може свідчити про те, що інноваційна продукція останніх років має вищу споживчу цінність і довший життєвий цикл. Отже, потреба в оновленні продуктового ряду стає менш актуальною, що безпосередньо впливає на кількість нової продукції, яка виводилася підприємствами на ринок у 2008-2010 роках.

Разом із тим слід зазначити, що саме в цей період значно скоротився обсяг банківського кредитування промислового сектору економіки, особливо в розрізі середньострокового та довгострокового кредитування, якого і потребують науково-дослідні розробки. При цьому збільшилася відсоткова ставка

за позиками, що також зменшує рентабельність інновацій та збільшує комерційний ризик.

Відображення статистичних даних показує обернену залежність між кількістю промислових підприємств, що впроваджували інновації у 2002-2005 роках, і обсягами реалізованої ними за цей час продукції. Тобто зниження інноваційної активності не спричиняло негативного впливу на здатність підприємств випускати продукцію, що знаходила своїх споживачів. Проте це було характерним для економіки країни, яка ще не увійшла до СOT, коли її товаровиробники були значною мірою захищені засобами та інструментами державної митної політики. Але, починаючи з 2005 року (підготовчий період до вступу в СOT і входження до неї), вітчизняні підприємства почали підвищувати свою інноваційну активність, оскільки прихід конкурентоспроможної продукції на внутрішній ринок значно послабив конкурентні позиції власних товаровиробників, що дало поштовх не лише до нарощування потужностей, а й до зміщення акцентів у бік інновацій.

Можна визначити ще одну цікаву тенденцію, що склалася в інноваційній діяльності України в цілому і на промислових підприємствах зокрема. Це збільшення серед інноваційно активних підприємств частки інновацій, що припадають не на техніко-технологічні, а на організаційні та маркетингові (табл. 3).

Причому організаційні й маркетингові інновації, які раніше були більш притаманні сфері послуг та торговельній діяльності, на сьогодні посідають особливе місце в діяльності промислових підприємств. Це стосується більшою мірою таких сфер діяльності підприємств, як аналіз ринку та конкурентів (маркетингові дослідження), організація просування продукції (рекламна кампанія, PR-діяльність та засоби стимулювання збуту), реалізація продукції (використання електронної комерції та мотивація персоналу), логістика. Однак на промислових підприємствах спостерігається розрив між маркетинговою та інноваційною функцією, що також

Таблиця 3. Розподіл підприємств і організацій за типами інновацій, у % до загальної кількості підприємств

Показники	Значення показника	
	2008	2010
Загальна кількість підприємств	100	100
Частка інноваційно-активних підприємств	18,0	21,0
з них, ті що:		
– здійснювали технологічні інновації	11,6	9,8
– здійснювали продуктові інновації	7,5	5,8
– впровадили нові процеси	8,4	7,6
– реалізували маркетингові інновації	10,5	12,5
– реалізували організаційні інновації	8,1	10,2

Джерело: складено автором на основі [6]

Таблиця 4. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217
2001	1971,4	1654	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93	130	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2

Джерело: складено автором на основі [6]

має негативний вплив на інноваційну активність та інноваційний розвиток підприємств.

Попередній досвід розвитку промислових підприємств України свідчить, що їхня інноваційна діяльність здійснюється переважно завдяки власним коштам, яких недостатньо навіть для підтримання звичайної діяльності на належному рівні, не кажучи вже про інноваційну сферу, що потребує значних початкових вкладень. Саме тому пошук нових підходів до фінансування інноваційної діяльності на всіх рівнях турбує не лише підприємців і науковців, а

й політиків та провідних економістів. Розглянемо основні підходи до розв'язання цього питання.

В умовах бюджетного дефіциту та нестачі у підприємств власних коштів для належного забезпечення інноваційної діяльності пошук фінансових ресурсів може відбуватися шляхом залучення приватного капіталу національних та іноземних підприємців. Як нами зазначалося вище, їхня участь у цьому процесі на сьогодні є незначною. Крім того, доцільно було б передбачити на державному рівні пільгове поточне, середньо- та довгострокове кредитування НДДКР з коштів як державних, так і комерційних банків, інвестиційних та інноваційних фондів під конкретні науково-дослідні та інноваційні програми й проекти на підставі конкурсного відбору [4].

Більшість науковців, які працюють у сфері інноватики, зазначають, що особливе місце у забезпеченні інноваційного розвитку підприємств посідають: субсидування інноваційної діяльності, пільгове оподаткування, використання венчурного капіталу, франчайзинг.

Цікавою, на наш погляд, є позиція [9], висловлена ще у 2003 році стосовно «ефекту непомітних грошей», сутність якого полягає в поверненні частини податків та обов'язкових платежів тим, хто створює інновації, та їх виробникам обсягом (12% – збитковим і 6% – прибутковим підприємствам від суми сплачуваних податків), що у свій час не буде спричиняти негативних наслідків для формування доходної частини державного бюджету, адже за такої схеми повернення втрати зведеного бюджету становитимуть 2,136%.

Заслуговує на увагу пропозиція розбудови небанківського сектору для фінансової підтримки розвитку інноваційного підприємництва, створення цільових фондів на регіональному рівні, на рівні підприємства. У роботах [3] запропоновано модель для дослідження динаміки процесів формування й розподілу інноваційного (ризикового) фонду на рівні підприємства чи регіону.

Деякі вчені [5] в якості основних фінансових механізмів реалізації науково-технічного розвитку розглядають доцільність системи грантів, які надаються на конкурсних засадах для проведення початкових етапів інноваційного процесу (фундаментальних і прикладних досліджень) і програмно-цільових підходів як одного з найоптимальніших способів досягнення чітко визначених науково-технологічних цілей. У цьому контексті слід зауважити, що більшість науковців інноваційний та науково-технічний розвиток вважає здебільшого синонімічними поняттями, що, на нашу думку, не зовсім правильно, оскільки науково-технічний розвиток є базовою складовою інноваційного розвитку.

У табл. 4 та на рис. 4, 5 показано, яким чином здійснювалося фінансування інноваційної діяльності українських підприємств.

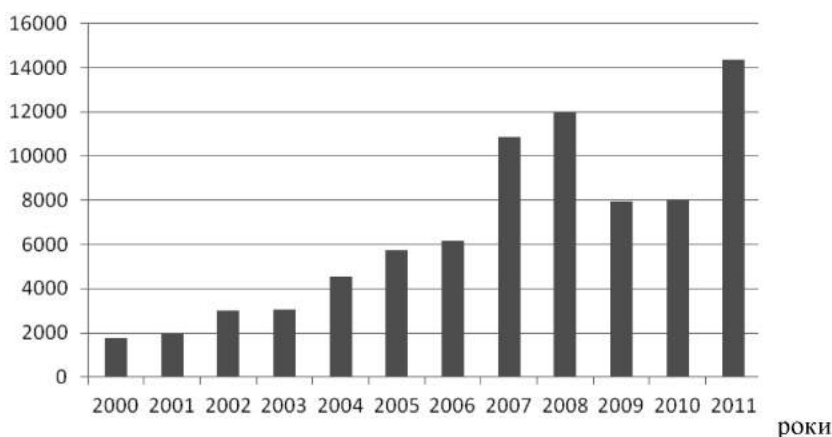
Згідно зі статистичною інформацією спостерігаємо тенденцію щодо постійного нарощування фінансування інноваційної діяльності в Україні протягом останніх 11 років.

У цілому винятком із позитивної тенденції стали 2009-2010 роки, що є цілком зрозумілим на тлі загальноекономічної кризи. Проте вже у 2011 фінансування цієї сфери було збільшено майже вдвічі проти 2010 року і становило 14333,9 млн. грн.

Основним джерелом фінансування інноваційного розвитку протягом усього досліджуваного періоду були і залишаються власні кошти підприємств, питома вага яких у 2011 році становила 65,02% в загальному обсязі фінансування технологічних інновацій.

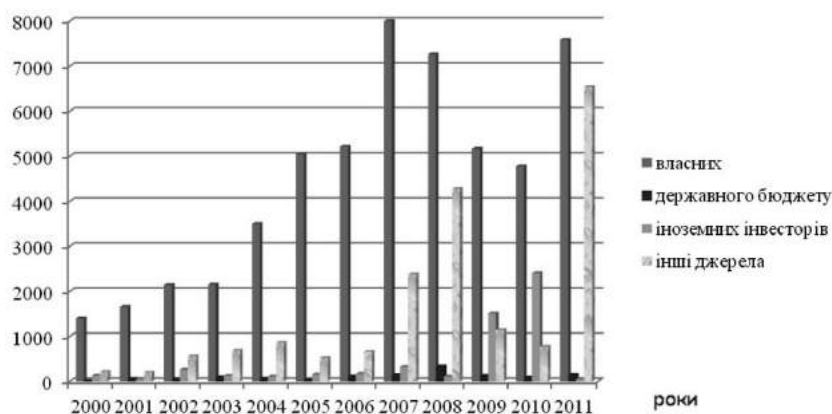
Державна ж фінансова підтримка надавалася в першу чергу галузям первинної переробки сировини, в які надходило близько 70% бюджетних коштів.

Рис. 4. Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2000-2011 роках

Джерело: складено автором на основі [6]

Рис. 5. Розподіл різних джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні

Джерело: складено автором на основі [6]

При цьому слід ураховувати, що, як правило, пряме державне фінансування спрямоване на реалізацію проектів, в яких держава є основним замовником, де існує реальна загроза національним виробникам через загострення міжнародної конкуренції, дуже великий ступінь неконтрольованого ризику, комерційну невизначеність (фундаментальні розробки) або значні за обсягом витрати (великомасштабні науково-технічні проекти національного значення) [2, с. 59].

Одним із головних чинників, які мають сприяти позитивним зрушенням у промисловості України в цілому та сприяти її інноваційному розвитку зокрема, є іноземні інвестиції, які у свою чергу є індикатором комерційних і політичних ризиків. Їх частка у фінансуванні інноваційної діяльності становила у 2009 році 20,3% та майже 30% у 2010. На жаль, у 2011 році питома вага цього джерела фінансування значно скоротилася і становила лише 0,4%.

Таким чином, для здійснення українськими промисловими підприємствами політики інноваційного розвитку одним із невідкладних завдань є проведення повноцінної реформи інноваційної діяльності.

Цілями реформування інноваційної діяльності в Україні мають стати:

- 1) програмно-цільова підтримка інноваційної активності українських підприємств;
- 2) посилення інтеграції науки, освіти й реального сектору економіки в процесі інноваційної діяльності;
- 3) маркетингове забезпечення просування українських інновацій на світові ринки;
- 4) маркетингове та мотиваційне забезпечення використання інноваційних технологій українськими підприємствами.

Розв'язання поставлених завдань дасть можливість суттєво збільшити науково-дослідницький потенціал України, зможе значно посприяти її економічному розвитку й посилити конкурентоспроможність українських товарів.

Здійснення реформи в інноваційній сфері сприятиме створенню нових робочих місць, пов'язаних з інноваційною діяльністю, що дозволить Україні стати важливим регіоном концентрації такої діяльності шляхом створення науково-дослідних інститутів та наукових центрів і налагодити науковий обмін з країнами-лідерами інноваційного розвитку.

Для проведення реформи інноваційної діяльності необхідно:

- 1) упорядкувати всю законодавчо-нормативну базу, що регламентує інноваційну діяльність у країні;
- 2) розробити механізм управління та контролю за здійсненням інноваційної діяльності на загальнодержавному рівні;
- 3) розробити механізм самоорганізації та самофінансування інноваційної діяльності, а також забезпечити інвестиційну та кредитну підтримку функціонування цього механізму;
- 4) розробити систему стимулів щодо виробництва та інвестування в інноваційні технології, процеси та у виробництво інноваційних товарів;
- 5) розробити стратегію інноваційного розвитку з урахуванням регіональних аспектів, а також з огляду на встановлення тісної співпраці за ланцюгом «наука – освіта – виробництво – реалізація – післяпродажне обслуговування»;
- 6) створити відповідну інфраструктуру, яка могла б найбільш ефективно забезпечити інноваційний розвиток українських підприємств та економіку країни в цілому.

ВИСНОВКИ

Усе зазначене вище дає нам підстави стверджувати, що на рівні держави одними з першочергових завдань інноваційної політики мають стати такі:

- 1) конкретизація плану інноваційного розвитку вітчизняної економіки та, зокрема, її промисловості;
- 2) створення економічного та правового механізмів розроблення й впровадження інновацій, які мають передбачати формування

сприятливих умов для вже існуючих новітніх технологій, що з різних причин не були впроваджені;

- 3) посилення дії фінансово-кредитних інститутів щодо підтримки інноваційних проектів;

- 4) застосування маркетингових підходів до вивчення майбутніх потреб у товарах та послугах, невідомих раніше або таких, що мало використовуються;

- 5) розвиток теоретичних та практичних розробок інновацій для виробництва цих товарів і надання таких послуг;

- 6) формування фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, необхідних для досягнення поставленої мети; активізація міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва тощо.

CONCLUSIONS

At the state level, one of the priorities of innovation policy should be:

- 1) *specification of the plan of national economy innovative development, particularly an industry;*

- 2) *creation of economic and legal mechanisms for the development and introduction the innovations, which should include favorable conditions for unimplemented advanced technologies;*

- 3) *strengthening of financial and credit institutions to support innovative projects;*

- 4) *using marketing ways of studying the future needs in previously unknown or in little use goods and services;*

- 5) *development of theoretical and practical designs of innovations for the production of goods and provision of services;*

- 6) *development of financial, material and human resources, which are necessary to achieve an itemized goal; intensification of international scientific and scientific-technical cooperation.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Дагаев А. Рычаги инновационного роста // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – №5. – С. 70-76.
2. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств: монографія / С. М. Ілляшенко, О. А. Біловодська. – Суми: Університетська книга, 2010. – 281 с.
3. Одотюк І. В. Необхідність формування системи технологічних пріоритетів інноваційного розвитку промисловості України // І. В. Одотюк // Проблеми науки. – 2002. – №4. – С. 25-27.
4. Пічич К. В. Інноваційний шлях розвитку машинобудування / К. В. Пічич // Проблеми науки. – 2002. – № 7. – С. 44-52.
5. Попович О. С. Вдосконалення системи науково-технологічних та інноваційних пріоритетів в Україні / О. С. Попович // Проблеми науки. – 2001. – №2. – С. 2-6.
6. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Стадник В. В. Системне забезпечення інноваційного розвитку підприємницьких структур: монографія / В. В. Стадник. – Хмельницький: ХНУ, 2009. – 271 с.
8. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://11021.usoz.ru/news/2011-06-12-2>
9. Яковлев А. Податки мають працювати на інновації / А. Яковлев // Голос України. 2003. – № 201 (3201) – С. 12-13.